

Masarykove protikatolícke aféry

Radomír Malý

14. mája 2020 ✚ *História*

Hilsneriáda, katolicizmus a český národ

Podobne zasiahol Masaryk do záležitosti tzv. Hilsnerovej aféry v rokoch 1899 – 1900. Išlo o známy proces v Kutnej Hore, kde bol mladý Žid Hilsner v Polnej pri Jihlave obvinený z vraždy kresťanského dievčaťa Anežky Hružovej. Masaryk bol v tej dobe známym politikom, bývalým poslancom ríšskej rady, jeho slovo malo preto svoju váhu. Tu znova – nešlo o to, či bol Hilsner vinný alebo nie a či telo zavraždenej nieslo známky rituálnej vraždy, to bola záležitosť nezávislého súdu, ale o to, aby bol prípad náležite spolitizovaný. Je nutné sa pýtať: Bola Masarykova aktivita vo veci Rukopisov a Hilsnera len jeho vlastnou iniciatívou, alebo konal na príkaz toho, komu vďačil za svoju kariéru? To sa už asi nikdy nedozvieme, pripomeňme si však, že Masaryk mal už ako mladý úzky kontakt so slobodomurármi a v roku 1900 vstúpil v Lipsku do lôže tzv. „Poctivých templárov“.⁴

To by vysvetľovalo aj Masarykov vzťah ku katolicizmu. Už od osemdesiatych rokov sa v jeho prácach objavujú útoky proti katolíckej Cirkvi. Rozvíja problematiku tzv. „českej otázky“, ktorú rieši v knihách *Česká otázka*, *Naše nynejší krize*, *Jan Hus*, *Ideály humanitní* a *Karel Havlíček*. Masaryk tu obhajuje tézu, že tzv. česká reformácia, kam zaraďuje Husa, Chelčického a najmä Komenského, hlásala rovnaké ideály humanity a tolerance, na ktoré neskôr nadväzuje české národné obrodenie. Vznesené myšlienky českej reformácie boli podľa Masaryka násilne prerušené Bielou horou a habsburskou rekatolizáciou, vďaka osvietenstvu však môžu národní buditelia Dobrovský, Kollár, Palacký a najmä Havlíček na túto tradíciu nadviazať a pokračovať tam, kde Biela hora násilne prerušila tento vývoj.

Odborná historiografia, reprezentovaná najmä Josefom Pekařom, ktorý sa nehlásil k programovému katolíctvu, odmietala tento Masarykov konštrukt ako „mýtický a mystický“. V mnohých polemikách medzi oboma protagonistami sporu a ich epigónmi, ktoré sa tiahli až do tridsiatych rokov dvadsiateho storočia, poukazovali Pekař a jeho stúpenci na to, že českí obrodenci nemohli nadväzovať na tradície českej reformácie, pretože Hus, Chelčinský, Lukáš Pražský a Komenský stáli oboma nohami v stredoveku a chápali svet výhradne optikou náboženskej viery, zatiaľ čo obrodenci boli odchovancami osvietenstva, pohrdajúci tzv. „barbarským stredovekom“.

Pekař upozorňuje na dva zdroje českého národného obrodenia: barokový vlastenecký katolicizmus a osvietenstvo. Česká reformácia bola v tej dobe dávno zabudnutá, o čom svedčí fakt, že po Jozefovom tolerančnom patente v roku 1781 sa k obom protestantským denomináciám prihlásili necelé dve percentá českého obyvateľstva.

Masarykov zámer bol zrejmý: Ukázať katolicizmus ako protinárodnú silu, ktorá udusila všetko pozitívne a hodnotné v českých národných dejinách. Masaryk si necení ani prínos katolíckeho vlasteneckého duchovenstva pre český patriotizmus. Jediným českým katolíckym kňazom, ktorého si vysoko cení je Josef

Dobrovodský – a to preto, lebo nestál na ortodoxnej pôde, ale bol slobodomurárom a vo svojej korešpondencii sa pohrdlivo vyjadroval o katolíckej náuke. Veľmi tiež vyzdvihuje Nemca Bernarda Bolzana, jozefínskeho osvietenca a propagátora utopistického osvietenského štátu. Jeho názory boli Rímom odsúdené ako bludné.

To by sa zdanlivo dalo vysvetliť tým, že Masaryk odpadol od katolíckej viery k protestantizmu. Lenže ani s evanjelickou cirkvou sa nepohodol, mal neustále konflikty najmä s jej superintendantom Císařom. Na bohoslužby vôbec nechodil. Bolo by preto zásadnou chybou na neho pozeráť ako na kresťana protestantského vyznania, ktorý síce bol poplatný dobovým konfesijným konfliktom, ale pevne veril v Ježiša Krista. Tejto ilúzii podliehajú aj mnohí dnešní katolíci. S obľubou je v tejto súvislosti uvádzaný Masarykov výrok, zaznamenaný v závere *Světové revoluce*: „Ježiš, nie Caesar!“ To znie síce pekne, ale v Masarykových ústach to má falošný podtón.

Kresťan veriaci v Ježišove božstvo, či už katolík alebo protestant, by určite nezabudol v tejto súvislosti dodať „Ježiš Kristus“, alebo „Pán Ježiš“, prípadne len „Kristus“. Ježiš, hebrejsky Jehošua, bolo obvyklé meno vo vtedajšom izraelskom národe, ale „Ježiš Kristus“, „Ježiš Mesiáš“, „Ježiš Boží Syn“, bol len jeden: Ježiš z Nazareta, narodený z Panny Márie, ktorý pracoval ako stolár, potom kázal, učil a robil zázraky, bol za nás ukrižovaný, vstal z mŕtvych a vystúpil na nebesia. V takéhoto Ježiša Masaryk neveril, čo dokazuje množstvo jeho výrokov v rôznych spisoch a tiež korešpondencia s rôznymi ľuďmi.

V rozhovore s Ludwigom napríklad hovorí: „Ježiš, nehovorím Kristus, bol človek, prorok...“⁵ Masaryk síce veril v Boha a v existenciu nesmrteľnej duše, nie však v Božiu Trojicu a božstvo a vykupiteľskú úlohu Ježiša Krista. Potom ho ale nie je možné považovať za kresťana. Bol ctiteľom protikresťanského osvietenstva a stál jednoznačne na strane voľnomyšlienkarov, liberálov, slobodomurárov a socialistov v ich boji proti katolíckej Cirkvi. Ba čo viac, pred prvou svetovou vojnou patril k popredným protikatolíckym agitátorom. Vo svojej knihe *Světová revoluce* píše úplne v závere, keď predtým napáda údajnú stredovekú katolícku teokraciu ako „netolerantnú“, nehoráznu vetu, že vraj „až Francúzska revolúcia kodifikovala práva človeka a uskutočnila ich v náboženskom ohľade“ Ani slovo o tom, že Francúzska revolúcia „kodifikovala a uskutočnila práva človeka“ gilotínou a potokmi krvi stoviek tisícov ľudí, ktorí sa „previnili“ len tým, že zostali verní dedičstvu otcov, katolíckej viere, ako napr. sedliaci v kraji Vendée.

To jasne svedčí o tom, do akého tábora Masaryk patril, a z kontextu sa dá usudzovať, že krvavý teror proti Kristovým vyznávačom by mu asi nebol proti mysli.

Masarykov odpor ku katolíckej Cirkvi bol motivovaný hlavne politicky. Videl dejiny zjednodušene ako boj teokracie a demokracie. Pod „teokraciou“ zahŕňal všetku starovekú a stredovekú *christianitas*, t. j. štát založený na etických zásadách kresťanstva. Charakteristickým znakom teokracie je vraj intolerancia, útlak svedomia a myslenia. Za dediča a pokračovateľa tejto teokracie považoval Masaryk aj súčasné Rakúsko-Uhorsko bez toho, aby bral do úvahy, že toto mocnárstvo už od roku 1861 bolo demokratickou konštitúciou so slobodnými voľbami, nehľadiac na proticirkevné zákony z roku 1868. Protikladom teokracie je vraj demokracia, ktorá sa zrodila v americkej a Veľkej francúzskej revolúcii. Tá sa, na rozdiel od teokracie, vyznačuje humanizmom, slobodou myslenia, náboženstva a vedeckého bádania. Tieto názory Masaryk najvýstižnejšie vyjadruje v spise *Světová revoluce*.

V lete roku 1904 predniesol v Prahe dve prednášky o náboženstve, jednu v Národnom dome na Vinohradoch, druhú priamo na Staromestskej radnici. Tam podrobil Kristovu náuku kritike a povedal okrem iných tieto slová: „Ježiš žiadal po zbožnom viere, my už neveríme a veriť nemôžeme a nechceme, pretože sme pochopili, že veriť v Boha vždy znamená veriť človeku, inému alebo sebe.“⁶

Čítate dobre, vážení čitatelia. Toto nie je Voltaire, Marx alebo Lenin, toto je údajný „evanjelický kresťan“ Masaryk. Ako sa potom mohol čudovať, keď ho časť katolíckej tlače pokladala za neznaboža, čo ho veľmi rozčuľovalo? Tieto slová predsa jasne naznačujú, že Masaryk nemal k ateizmu ďaleko, aj keď pri iných príležitostiach tvrdil, že uznáva existenciu Boha a nesmrteľnosť ľudskej duše. Pritom neváhal v iných súvislostiach hovoriť o Ježišovi ako o prorokovi, „jasnej hlave“, „našom najväčšom učiteľovi náboženstva“ atď.

Masarykove protikatolícke aféry

Týmito a inými Masarykovými výrokmi sa cítil pobúrený Ján Karafiát, evanjelický farár a autor známeho vynikajúceho a dodnes živého literárneho diela pre deti *Broučci*. Ten napísal do časopisu svojej cirkvi, *Reformované listy*, ostrú polemiku s Masarykom, proti ktorej ostrosti všetky katolícke články, ktoré Masaryk označoval za „klamárske“, blednú. Karafiát oslovuje Masaryka takto: „Milý moderný človek, zvíjaj sa tu, ako chceš – buď je Pán Ježiš podvodník a potom nám nerozprávaj, aká On je „hlava nad mieru jasná“, ani že kedy čo „čisté“ z tejto hlavy vyšlo, alebo On je, ako my kážeme, Syn Boží, práve taký, aký bol podľa Božieho rozhodnutia potrebný na zahľadenie našich hriechov... Ak neplatí v evanjeliách všetko, tak neplatí nič. Podľa chuti sa vybrať nedá.“⁷

Masaryk Karafiátovi odpovedal v časopise *Naše Doba*: „Každý aj trocha vzdelaný teológ dnes musí pripustiť, že evanjeliá nepodávajú Ježišove slová od slova do slova a presne, ale že sú to formulácie náboženských ideálov konca I. a začiatku II. storočia... Ježiš preto nie je podvodníkom – nanajvýš boli podvodníci pisatelia evanjelií...“ Pripúšťať, že by evanjelisti boli podvodníkmi, je výslovným rúhaním. S nadutou domýšľavosťou intelektuála a profesora sa ďalej obracia Masaryk na Karafiáta ako na študenta, ktorý prišiel k nemu na skúšku s nedostatočnými vedomosťami: „... pán farár, pri troche znalostí by ste svoju alternatívu „buď všetko alebo nič“ neboli položili ... ortodoxné heslo nič alebo všetko je dnes heslo úplne prekonané ... Moderný človek a ortodoxná teológia stoja nezmieriteľne proti sebe ... Pánovi farárovi je Ježiš Bohom, mne len človekom...“⁸ Tieto Masarykove slová sú jasné. Je preto nepoctivé a proti všetkej logike pokladať za kresťana niekoho, kto neverí v Kristove božstvo a považuje ho len za človeka.

O rok neskôr, v rokoch 1905 – 1906 Masarykov boj proti kresťanstvu vrcholí v tzv. Juditinej afére a afére Konečného. O čo išlo? V Prostějove zorganizoval na jeseň roku 1905 ateistický spolok „Voľná myšlienka“ výstavu obrazov maliara Kupku, ktoré zosmiešňovali vieru v Boha. K výstave bol vytlačený almanach, do ktorého napísal úvodník o tom, že každé náboženstvo je podvodom a „kšeftom“, profesor prostějovskej reálky Karel Juda, veľký ctiteľ Voltaira. Prostějovský katechét, farár a známy katolícky básnik Karel Dostál-Lutinov výstavu navštívil a napísal Judovi list, aby tieto urážky odvolal, inak že sa bude brániť v tlači. Pretože Juda tak neurobil, objavil sa v *Hanáckém kraji* Dostálov článok, protestujúci proti tomu, že učitelia pod pláštikom „slobody svedomia“ si môžu dovoliť urážať náboženské cítenie žiakov a dospelých.

Táto umiernená replika však vyvolala búrku rozhorčenia odporcov katolicizmu. Študenti pražskej univerzity sa zišli v krčme „U Helmů“, kam ako hlavného rečníka pozvali T. G. Masaryka. Ten odsúdil Dostálov článok

ako výzvu k „ujarmeniu slobody svedomia“ a predniesol vetu, že „takýto katechéta, to je štátom platený denunciant.“ To bola priam goebbelsovská lož. Masaryk dobre vedel, že to nie je pravda. Dostál-Lutinov profesora Judu nikomu neudal, len vo verejnom médiu polemizoval s jeho článkom, publikovaným taktiež vo verejnom médiu. Denuncovať učiteľa zo strany katechetov bolo úplne bezpredmetné, pretože zákon z roku 1868 umožňoval pedagógom učiť podľa svojich názorov. Katechéti sa len v jednotlivých prípadoch bránili proti tým učiteľom, ktorí náboženstvo pred žiakmi hrubo urážali a zosmiešňovali. Sťažovali sa na príslušných úradoch. Nikdy ale neuspeli, maximum čo dosiahli, bolo preloženie dotyčného kantora inam.

To vyplýva aj z Masarykovej dokumentárnej publikácie *Zrcadlo katechetů*, kde autor zhromaždil sťažnosti pedagógov na domnelé denunciácie učiteľov náboženstva. Prof. Judu, ktorého pozícia na prostějovskej reálke bola v dôsledku mediálnych polemík neudržateľná, tiež školské úrady preložili, a to na gymnázium do Příbora. To bol jediný „trest“ za jeho chovanie.⁹ O pokrytectve neskoršieho „prezidenta Osloboditeľa“ svedčí, že o pár rokov neskôr sa zastával skutočného denuncianta, národne-socialistického poslanca Karla Švehlu, aj keď bola tajne vyhotovená fotografia, ako za úplatu predáva policajnému komisárovi isté dokumenty. Tento komisár pracoval pre následníka trónu F. F. d'Este.

Vtedy zrazu Masaryk varoval, že „obviniť českého poslanca z konfidentstva nie je len tak...“¹⁰ Ale úplne bez dôkazov obviniť všetkých katechetov, to bolo podľa neho asi v poriadku. Katechéti sa bránili súdne, celkom 308 ich podalo žalobu, ich hovorcom sa stal neskorší českobudějovický biskup Šimon Bárta. Ďalších cca 400 sa pripojilo dodatočne. Súd Masaryka po zložitých ťahaniciach oslobodil, pretože rakúsky zákonník poznal postih za urážku na cti len voči jednotlivcovi, nie voči celej profesijnej skupine.

Na moravskom zemskom sneme v Brne podali poslanci katolíckej národnej strany na čele s Moricom Hrubanom a A. C. Stojanom návrh na zákonný postih Masarykových a iných podobných výrokov. Návrh však neprešiel, pretože liberáli tu mali väčšinu.

I. časť: <http://christianitas.sk/masaryk-a-katolicka-cirkev/>

pokračovanie v III. časti

⁴ Eugen Lennhof: *Freimaurerlexikon*. Wien 1932, heslo „Masaryk“.

⁵ Ludwig, op. cit., s. 45.

⁶ Opat, op. cit., s. 202.

⁷ Ibid., s. 202 – 3.

⁸ Ibidem.

⁹ Pavel Marek: *Český reformní katolicismus*, s. 512n.

¹⁰ Jan Herben: *Chudý chlapec, který se proslavil*. Praha 1937, s. 32.